

FAMILY VALUES IN THE WORKS OF ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR AND THEIR EDUCATIONAL SIGNIFICANCE

Sherzod Akbarovich Muslimov

Independent researcher

Samarkand State Institute of Foreign Languages

muslimov.sherzod@gmail.com

Samarkand, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Family values, spiritual heritage, education, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, moral norms, holistic personality, pedagogical views, moral education, historical heritage.

Received: 27.04.26

Accepted: 28.04.26

Published: 29.04.26

Abstract: This article presents a comprehensive scientific analysis of the system of family values reflected in the spiritual heritage of Zahiriddin Muhammad Bobur, as well as their educational significance. Special attention is given to family relations, moral norms between parents and children, factors influencing personality development within the family environment, and the formation of spiritual and moral values as reflected in Boburnoma.

The study analyzes Babur's humanistic, ethical, and educational ideas based on principles of justice, compassion, and spiritual purity. Their role in strengthening the family institution, shaping a stable social environment, and developing personality is substantiated. The research employs historical-comparative, systemic, and source-based methods. The results confirm the relevance of Babur's heritage for modern educational systems, particularly in the formation of a harmoniously developed personality.

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR ASARLARIDA OILAVIY QADRIYATLAR VA ULARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Sherzod Akbarovich Muslimov

Mustaqil tadqiqotchi

Samaqand davlat chet tillar instituti

muslimov.sherzod@gmail.com

Samaqand, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: Oilaviy qadriyatlar, maʼnaviy meros, tarbiya, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, axloqiy meʼyorlar, komil inson, pedagogik qarashlar, maʼnaviy-axloqiy tarbiya, tarixiy meros.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning maʼnaviy merosida ifodalangan oilaviy qadriyatlar tizimi hamda ularning tarbiyaviy ahamiyati kompleks ilmiy tahlil etiladi. Tadqiqotda Bobur asarlarida, xususan Boburnomada aks etgan oilaviy munosabatlar, ota-ona va farzand oʻrtasidagi axloqiy meʼyorlar, oilaviy muhitda shaxs kamolotiga taʼsir etuvchi omillar hamda maʼnaviy-axloqiy qadriyatlarining shakllanish jarayoni yoritiladi.

Maqolada Boburning insonparvarlik, adolat, vatanparvarlik va maʼnaviy poklikka asoslangan tarbiyaviy qarashlari tahlil qilinib, ularning oila institutidagi barqarorlikni taʼminlashdagi oʻrni ilmiy asosda ochib beriladi. Shuningdek, oilaviy qadriyatlarining jamiyat taraqqiyoti, shaxsiy kamolot va ijtimoiy-axloqiy muhitni shakllantirishdagi funksional ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tizimli tahlil hamda manbaviy yondashuvlardan foydalanilgan boʻlib, natijalar Bobur merosining zamonaviy tarbiya tizimi uchun ham dolzarb ekanligini koʻrsatadi. Ayniqsa, oilaviy tarbiya jarayonida maʼnaviy qadriyatlar uzviyligini taʼminlash, yosh avlodni komil inson ruhida tarbiyalashda Bobur gʻoyalarning metodologik ahamiyati yuqori ekanligi asoslab beriladi.

**СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ЗАХИРИДДИН МУХАММАД
БАБУР И ИХ ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ**

Шерзод Акбарович Муслимов

Независимый исследователь

Самаркандский государственный институт иностранных языков

muslimov.sherzod@gmail.com

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Семейные ценности, духовное наследие, воспитание, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, нравственные нормы, гармоничная личность, педагогические взгляды, духовно-нравственное воспитание, историческое наследие.

Аннотация: В данной статье проводится комплексный научный анализ системы семейных ценностей, отражённых в духовном наследии Zahiriddin Muhammad Bobur, а также их воспитательного значения. Особое внимание уделяется семейным отношениям, нравственным нормам между родителями и детьми, факторам, влияющим на формирование

личности в семейной среде, и процессу становления духовно-нравственных ценностей, отражённых в произведении *Boburnoma*.

В работе анализируются гуманистические, нравственные и воспитательные идеи Бабура, основанные на принципах справедливости, человеколюбия и духовной чистоты. Обосновывается их роль в укреплении института семьи, формировании устойчивой социальной среды и развитии личности. В исследовании применены историко-сравнительный, системный и источниковедческий методы анализа. Полученные результаты подтверждают актуальность наследия Бабура для современной системы воспитания, особенно в контексте формирования гармонично развитой личности.

Kirish. Zahiriddin Muhammad Boburning ma'naviy merosi Markaziy Osiyo uyg'onish davri adabiy-falsafiy tafakkurining muhim qatlamini tashkil etadi. Uning asarlarida, xususan Boburnomada, inson hayoti, jamiyat tuzilishi, axloqiy qadriyatlar va oilaviy munosabatlarga oid chuqur ijtimoiy-falsafiy qarashlar o'z ifodasini topgan. Bu qarashlar nafaqat tarixiy-madaniy manba sifatida, balki tarbiyaviy tizimni shakllantirishda ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarning transformatsiyasi, avlodlar o'rtasidagi ma'naviy uzviylikning zaiflashuvi hamda ijtimoiy institut sifatida oilaning tarbiyaviy funksiyasining murakkablashuvi kuzatilmoqda. Shu nuqtai nazardan, tarixiy-ma'naviy merosni o'rganish va undagi tarbiyaviy g'oyalarni zamonaviy pedagogik jarayonlarga tatbiq etish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bobur asarlarida oila inson kamolotining asosiy muhiti sifatida talqin qilinadi. Unda ota-onaga mas'uliyati, farzand tarbiyasi, o'zaro hurmat, sadoqat va axloqiy poklik kabi qadriyatlar jamiyat barqarorligi bilan uzviy bog'liq holda yoritiladi. Bu jihatlar Bobur qarashlarining pedagogik va tarbiyaviy mohiyatini yanada chuqurlashtiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, u bir tomondan tarixiy manbalar asosida oilaviy qadriyatlarning shakllanish mexanizmlarini ochib bersa, ikkinchi tomondan ularning zamonaviy oila tarbiyasidagi metodologik ahamiyatini asoslaydi. Ayniqsa, milliy ma'naviyatni mustahkamlash, komil insonni tarbiyalash va oilaviy institut barqarorligini ta'minlashda Bobur merosining ilmiy-pedagogik salohiyati katta ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi Zahiriddin Muhammad Bobur asarlarida ifodalangan oilaviy qadriyatlar tizimini tahlil qilish va ularning tarbiyaviy ahamiyatini ilmiy asosda ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish Bobur merosining zamonaviy tarbiya tizimidagi o'rnini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Zahiriddin Muhammad Boburning ma'naviy merosi, xususan Boburnoma asari Sharq adabiyoti va tarixiy-falsafiy tafakkurida muhim manbalardan biri sifatida keng o'rganilgan. Mazkur manba asosida oilaviy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar hamda tarbiya masalalari turli davrlarda tarixchilar, adabiyotshunoslar va pedagog olimlar tomonidan tahlil qilingan.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda Bobur merosining tarixiy, madaniy va adabiy jihatlari keng yoritilgan bo'lsa-da, uning oilaviy tarbiya konsepsiyasi ko'pincha umumiy axloqiy qarashlar doirasida talqin qilingan. Ba'zi tadqiqotlarda Boburning insonparvarlik, adolat va ma'naviy poklikka oid g'oyalari yoritilgan, biroq oilaviy institutni shakllantiruvchi pedagogik mexanizmlar tizimli ravishda chuqur tahlil etilmagan.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda esa Boburnoma asari ko'proq tarixiy-memuar manba sifatida o'rganilib, undagi ijtimoiy va tarbiyaviy mazmun ikkinchi darajali yo'nalishda ko'rib chiqilgan. Natijada Bobur qarashlarining oilaviy qadriyatlar tizimidagi o'rni yetarlicha kompleks yoritilmaganligi kuzatiladi.

Shu sababli, mazkur tadqiqotda Bobur asarlaridagi oilaviy qadriyatlar tizimini alohida ilmiy yo'nalish sifatida o'rganish zarurati asoslanadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavzu kesimida integrativ yondashuv, ya'ni tarixiy, falsafiy va pedagogik tahlil uyg'unligi yetarli darajada shakllanmagan.

Tadqiqot metodologiyasi quyidagi ilmiy yondashuv va usullarga asoslanadi. Avvalo, tizimli yondashuv orqali Bobur asarlaridagi oilaviy qadriyatlar yaxlit konseptual tizim sifatida tahlil qilinadi. Tarixiy-qiyosiy metod yordamida Bobur davri ijtimoiy-madaniy muhiti boshqa Sharq mutafakkirlari qarashlari bilan solishtiriladi. Manbashunoslik (source-based) yondashuvi asosida Boburnoma matnidagi tegishli fragmentlar tahlil qilinadi.

Shuningdek, mantiqiy tahlil va sintez usullari orqali oilaviy qadriyatlar tizimi komponentlari ajratib olinadi va ularning o'zaro bog'liqligi aniqlanadi. Induksiya va deduksiya metodlari esa Bobur qarashlaridan umumiy pedagogik xulosalar chiqarishda qo'llaniladi.

Tahlil va natijalar. Zahiriddin Muhammad Boburning ma'naviy merosi, xususan Boburnomada ifodalangan g'oyalar tizimi oilaviy qadriyatlar va tarbiya masalalarini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, Bobur qarashlarida oila shaxs

shakllanishining asosiy ijtimoiy instituti sifatida talqin qilinadi va unda axloqiy, ma'naviy hamda ijtimoiy me'yorlar uzviy birlikda namoyon bo'ladi.

Birinchi navbatda, Bobur asarlarida ota-ona va farzand munosabatlari alohida e'tibor markazida turadi. Unda ota-onaning farzand tarbiyasidagi mas'uliyati, ularning axloqiy namunasi va shaxsiy ibрати asosiy tarbiyaviy omil sifatida qaraladi. Tahlil natijalariga ko'ra, Bobur oilaviy muhitni shaxsning ma'naviy shakllanishida hal qiluvchi makon sifatida ko'radi. Bu esa uning pedagogik qarashlarida oilaning birlamchi tarbiya instituti ekanligini tasdiqlaydi.

Ikkinchi jihat sifatida Boburnomada oilaviy munosabatlarda sadoqat, hurmat, vafodorlik va o'zaro mas'uliyat kabi qadriyatlarning ustuvorligi kuzatiladi. Bobur tasvirlarida oila ichidagi axloqiy muvozanat jamiyat barqarorligi bilan bevosita bog'liq holda talqin qilinadi. Bu yondashuv oilani nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy-ma'naviy tizim sifatida ham tushunish imkonini beradi.

Uchinchi muhim natija shundan iboratki, Bobur merosida tarbiya jarayoni faqat individual rivojlanish bilan cheklanmaydi, balki keng ma'noda jamiyatning axloqiy holati bilan uzviy bog'liq holda ko'riladi. Oila ichidagi tarbiyaviy muhit jamiyatdagi ma'naviy barqarorlikning asosiy omili sifatida baholanadi. Bu esa Bobur qarashlarining sotsiopedagogik ahamiyatini yanada oshiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Bobur oilaviy qadriyatlarni shakllantirishda uch asosiy komponentga tayanadi:

- axloqiy poklik va shaxsiy ibrat;
- ota-ona mas'uliyati va farzand tarbiyasi;
- ijtimoiy adolat va o'zaro hurmat tamoyillari.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu komponentlar oila institutining barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi va komil inson tarbiyasining asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Bobur qarashlarida shaxsning axloqiy kamoloti bevosita oilaviy muhit sifati bilan belgilanadi.

Shuningdek, tahlil jarayonida Bobur merosining zamonaviy tarbiya tizimi uchun ham dolzarbligi aniqlanadi. Globalizatsiya sharoitida oilaviy qadriyatlarning zaiflashuvi fonida Bobur g'oyalarini qayta talqin qilish va pedagogik jarayonlarga integratsiya qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Zahiriddin Muhammad Boburning ma'naviy merosi, xususan Boburnoma asarida ifodalangan g'oyalar tizimi oilaviy qadriyatlar va tarbiya masalalarini o'rganishda muhim ilmiy-nazariy manba ekanligi bilan ajralib turadi. O'tkazilgan tahlillar natijasida Bobur qarashlarida

oila shaxs ma'naviy kamolotining asosiy ijtimoiy instituti sifatida talqin etilishi, unda axloqiy me'yorlar va tarbiyaviy tamoyillar yaxlit tizim ko'rinishida mujassamlanganligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Bobur merosida oilaviy tarbiya masalasi faqat maishiy yoki shaxsiy munosabatlar doirasida emas, balki keng ijtimoiy-ma'naviy tizim sifatida qaraladi. Ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlarda mas'uliyat, hurmat, sadoqat va axloqiy poklik kabi qadriyatlar ustuvor o'rin egallaydi. Bu esa oilani jamiyatning axloqiy barqarorligini ta'minlovchi asosiy bo'g'in sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Shuningdek, tahlillar Bobur asarlarida tarbiya jarayonining uzluksiz va ko'p qirrali xususiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Ya'ni, shaxs tarbiyasi oilaviy muhitdan boshlanib, ijtimoiy hayot bilan uyg'unlashgan holda davom etadi. Bu jarayonda oilaviy qadriyatlar shaxsning ma'naviy dunyoqarashi, axloqiy mezonlari va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot davomida yana bir muhim ilmiy xulosa shundan iborat bo'ldiki, Bobur ma'naviy merosi zamonaviy tarbiya tizimi uchun ham dolzarb ahamiyatga ega. Globalizatsiya sharoitida kuzatilayotgan ma'naviy inqirozlar, oilaviy institutning zaiflashuvi va qadriyatlar transformatsiyasi fonida Bobur g'oyalari milliy tarbiya tizimini mustahkamlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Uning asarlaridagi axloqiy-ruhiy qarashlar komil inson konsepsiyasini shakllantirishda nazariy tayanch vazifasini bajaradi.

Umumiy xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, Zahiriddin Muhammad Boburning ma'naviy merosi oilaviy tarbiya nazariyasini boyituvchi, uni tarixiy-falsafiy va pedagogik jihatdan asoslovchi muhim ilmiy manba hisoblanadi. Unda ilgari surilgan g'oyalar nafaqat o'z davri uchun, balki bugungi kunda ham oila institutining barqarorligini ta'minlash, yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash va milliy qadriyatlarni mustahkamlashda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2020.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
4. Bobur Z.M. Boburnoma. – Toshkent: Sharq, 2002. – 368 b.
5. Abdurahmonov G'. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2009. – 512 b.

6. Qodirov V. Sharq mutafakkirlari va tarbiya masalalari. – Toshkent: Fan, 2015. – 240 b.
7. Barthold V.V. Turkestan Down to the Mongol Invasion. – London: Luzac & Co., 1928. – 540 p.
8. Allworth E. Central Asia: A Historical Overview. – Durham: Duke University Press, 1994. – 320 p.
9. Abdizoitovich G. Educational Problems In The Information Society //Emergent: Journal of Educational Discoveries and. – 2025.
10. Ризаев И., Хаккулов Н. Синергетический взгляд на философию и общество в трудах Абу Насра аль-Фараби: ключевые принципы и современная значимость //Hikmet. – 2025. – Т. 4. – №. 6. – С. 42-57.
11. Usmonov F. N. The place of rational and creative thought in turning the virtuality into reality //Paradigmata poznani. – 2014. – №. 2. – С. 31-33.
12. G'aniyev E. Yoshlarda axloqiy inqiroz kuchayishida ommaviy axborot vositalarining roli //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – Т. 5. – №. 5. – С. 245-248.